

สารคดีท่องเที่ยว

อิงประวัติศาสตร์

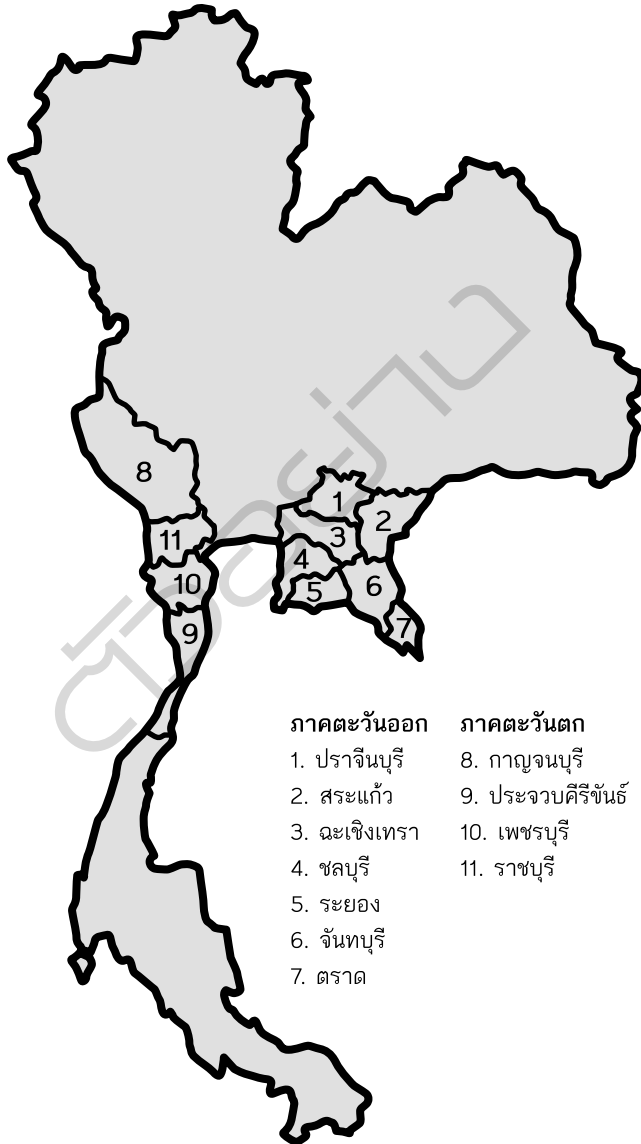
ภาคตะวันออก-ตะวันตก

ลำจุล สวบเจริญ

สารคดีท่องเที่ยว อิงประวัติศาสตร์ (ภาคตะวันออก - ตะวันตก)

ภาคตะวันออก

1. ปราจีนบุรี
2. สระแก้ว
3. ฉะเชิงเทรา
4. ชลบุรี
5. ระยอง
6. จันทบุรี
7. ตราด

ภาคตะวันตก

8. กาญจนบุรี
9. ประจวบคีรีขันธ์
10. เพชรบุรี
11. ราชบุรี

เรียบเรียง : ลำจุล ฮวบเจริญ

คำนำสำนักพิมพ์

หนังสือชุด “สารคดีท่องเที่ยวอิงประวัติศาสตร์” ชุดนี้ จะมีทั้งหมดจำนวน ๕ เล่ม ส่วนในเล่มนี้จะกล่าวถึง ภาคตะวันออก-ภาคตะวันตกจำนวน ๑๑ จังหวัด ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญ สถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมประเพณี สถานศึกษา รวมถึงร้านอาหารที่น่าสนใจ หนังสือชุดนี้จึงเหมาะสำหรับทุกท่านไว้เพื่อศึกษา หรือใช้สำหรับการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ด้วยความปรารถนาดี
ดวงกมลพับลีซิ่ง

คำนำผู้เรียบเรียง

ภาคตะวันออก — ภาคตะวันตก

ขอทำความเข้าใจกับท่านผู้อ่านก่อนว่า การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์ และการแบ่งภาคทางการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ไม่เหมือนกัน หนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียง ยึดการแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์

ทุกจังหวัด ข้าพเจ้าจะบอกไว้อย่างชัดเจนว่าอยู่ในภาคใดทาง ภูมิศาสตร์ และอยู่ในภาคใดของ กระทรวงมหาดไทย เพื่อความเข้าใจที่ ถูกต้อง

ทุกจังหวัด มีประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์และพงศาวดาร มีสถานที่ท่องเที่ยว มีสถานที่สำคัญ มี ประวัติของบุคคลสำคัญทั้งทางพุทธจักรและอาณาจักร สถานที่สำคัญ ของจังหวัดเหล่านี้ ท่านจะทราบอย่างครบถ้วน

การไปท่องเที่ยวในจังหวัดต่างๆ ท่านจะเห็นสิ่งที่สวยงามๆ ที่แสน จะประทับใจซึ่งแต่ละจังหวัดต่างประชันขันแข่งกันนำเสนอ เพื่อดึงดูดเม็ดเงินจากนักท่องเที่ยว มาเสริมความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของจังหวัด ซึ่งแต่ละจังหวัดมีความต้องการเม็ดเงินเหล่านี้เป็นอย่างมาก

ในหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะเสนอสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละ จังหวัดแล้ว ข้าพเจ้ายังได้ค้นคว้าในเชิงลึกทางด้านประวัติศาสตร์ที่ ข้าพเจ้าถนัด ว่าแต่ละจังหวัดมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และ พงศาวดารช่วงใด และอย่างไร เช่น

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีเส้นทางโบราณที่เรียกว่าด่านที่ชาวไทย และชาวมอญใช้เดินข้ามไปข้ามมา ด่านนี้มีชื่อว่า “ด่านสิงขร” ตั้งอยู่ใน พื้นที่ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ในสมัยโบราณทหาร พม่าใช้เส้นทางด่านนี้ยกกองทัพเข้ามารุกรานสยามหลายครั้งหลายหน ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาช่วงปี พ.ศ.๒๓๐๒ ขุนรองปลัดชู หนึ่งในกรม การเมืองวิเศษไชยชาญ เป็นผู้ริ่รึกยาคม อาสานำทหารชาวเมืองวิเศษไชยชาญ

จำนวน ประมาณ ๕๐๐ คน ที่ได้รับการฝึกทางทหารไว้อย่าง
ชำนาญานูเรียกว่า “กองอาทมาต”^๑ อาสารับใช้ชาติด้วยการเข้าร่วม
กับกองกำลังของพระยารัตนาธิเบศร์ เข้าสกัดกองกำลังพม่าที่กำลังยก
เข้ามาทางด่านสิงขร

ในครั้งนั้น ขุนรองปลัดชูได้รับคำสั่งจากแม่ทัพคือพระยา
รัตนาธิเบศร์ให้นำกำลังกองอาทมาตเข้าสกัด กองทัพพม่าที่ข้ามด่าน
สิงขรเข้ามาแล้ว โดยไปคอยสกัดอยู่ที่ “อ่าวหัวขาว”

วีรกรรมในครั้งนั้น พม่ามีกำลังเหนือกว่ามาก เข้าตีกองกำลังของ
ขุนรองปลัดชู ที่มีทางถอยทางเดียวคือ ลงทะเล แล้วถูกทหารพม่าตาม
บดขยี้ จนทหารหาญแห่งเมืองวิเศษไชยชาญ จมน้ำตายจนหมดสิ้น

ผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้เป็นชาวอ่างทองโดยกำเนิด แขวงเมือง
วิเศษไชยชาญ กับ แขวงเมืองอ่างทอง ไม่ไกลกันมากนัก ระยะทางชั่ว
เคียวหมากรกเหล็กก็เดินถึงกันแล้ว เชื่อว่าผู้กล้าหาญจำนวน ๕๐๐ ท่าน
นั้น มีบรรพบุรุษของผู้เรียบเรียงรวมอยู่ในจำนวนนั้นด้วย

หนังสือเล่มนี้นอกจากจะเป็นคู่มือแนะนำไปยังจังหวัดต่างๆ แล้ว ยัง
จะเป็นคู่มือศึกษาประวัติศาสตร์ ระหว่างไปท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นๆ
ด้วยได้อย่างดีเยี่ยมอีกด้วย ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างมากว่า ท่านจะได้
รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของท่าน เกินมูลค่าเม็ดเงินที่ท่านจ่ายซื้อ
หนังสือเล่มนี้

ด้วยความปรารถนาดีจากผู้เรียบเรียง

ลำจุล ฮาบเจริญ

๑. อาทมาต, อาทมาฏ, อาตมาท, อาตมาต, อาทมารด หรือ อาจสามารถ เป็นกองที่
เชี่ยวชาญในเพลงดาบและแข็งแกร่งในการต่อสู้รบ นอกจากนี้ยังเป็นคำใช้เรียก กองทหาร
หน่วยลาดตระเวนข่าวในสมัยโบราณ

สารบัญ

.....ภาคตะวันออก.....

หน้า

จังหวัดปราจีนบุรี

๑๑

สถานที่สำคัญของจังหวัด

๕๓

สถานที่ท่องเที่ยว

๕๘

ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ

๖๘ / ๗๐

จังหวัดสระแก้ว

๗๓

เหตุการณ์สำคัญที่อยู่ในความทรงจำ

๘๓

ประเพณีดีกบตรเทโว

๙๐

สถานที่ท่องเที่ยว

๙๙

ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ

๑๑๑ / ๑๑๓

จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑๑๕

ภูมิหลังกรมหมื่นเทพพิพิธ

๑๒๑

เหตุการณ์สำคัญ-อึ้งย้งยึดเมืองฉะเชิงเทรา

๑๓๒

สถานที่ท่องเที่ยว

๑๕๔

สถานที่สำคัญของจังหวัด

๑๖๐

ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ

๑๖๑ / ๑๖๓

จังหวัดชลบุรี

๑๖๕

สถานที่สำคัญของจังหวัด

๑๘๖

สถานที่ท่องเที่ยว

๑๙๑

ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ

๒๐๑ / ๒๐๔

จังหวัดระยอง

๒๐๗

กรุงศรีอยุธยาทำสงครามกับเขมร “นครธมถูกทิ้งให้เป็นเมืองร้าง”	๒๑๑
พระเจ้าตาก(สิน)ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์	๒๑๓
ตำนานพื้นบ้าน “ตาม่องล่าย”	๒๓๕
สถานที่ท่องเที่ยว	๒๓๙
ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ	๒๔๙ / ๒๕๐

จังหวัดจันทบุรี

๒๕๓

เมืองจันทบุรีกับพระเจ้าตาก(สิน)	๒๕๙
เมืองจันทบุรีสมัยกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส	๒๖๑
สถานที่ท่องเที่ยว	๒๗๖
ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ	๒๘๓ / ๒๘๔

จังหวัดตราด

๒๘๗

เหตุการณ์สำคัญ - เมืองตราดถูกฝรั่งเศสยึดครอง	๒๙๕
ยุทธนาวีที่เกาะช้าง	๓๐๐
ตำนานพื้นบ้าน - เขาสมิง	๓๑๓
คุยเฟื่องเรื่องอัญมณี	๓๒๑
คุยเฟื่องเรื่องกลองมโหระทึก	๓๒๕
ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ	๓๒๖ / ๓๒๗

สารบัญ

.....ภาคตะวันตก.....

	หน้า
จังหวัดกาญจนบุรี	๓๒๙
สถานที่สำคัญของจังหวัด - เมืองหน้าด่าน	๓๓๓
กาญจนบุรีกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	๓๓๙
สะพานข้ามแม่น้ำแคว	๓๔๔
วีรกรรมพระองค์เจ้าขุนเณร	๓๕๒
สถานที่ท่องเที่ยว	๓๕๙
ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ	๓๗๐ / ๓๗๓
 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	 ๓๗๕
พงศาวดารมอญ-พม่า	๓๗๘
วีรกรรมขุนรอนปลัดชู	๓๘๑
สถานที่สำคัญ - รัชกาลที่ ๔ เสด็จตำบลหัวากอ	๓๘๔
พระประวัติ หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร	๓๘๙
ตำนานเรื่อง ตาม่องล่าย	๓๙๓
สถานที่ท่องเที่ยว	๓๙๖
เหมืองแร่ทองคำอำเภอบางสะพาน	๔๐๑
ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ	๔๐๓ / ๔๐๕

จังหวัดเพชรบุรี

ขรัวอินโข่ง จิตรกรเอกเมืองเพชร	๔๒๐
สถานที่สำคัญ - แม่น้ำเพชรบุรี - พระนครคีรี	๔๒๓
ของดีเมืองเพชร	๔๒๘
สถานที่ท่องเที่ยว	๔๓๓
ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ	๔๓๕ / ๔๓๖

จังหวัดราชบุรี

ตำแหน่งยกกระบัตร	๔๓๙
เหตุการณ์สำคัญ - สงครามที่บางกุ้ง	๔๔๕
ประวัติชาวไท-ยวน หรือ ชาวล้านนา ที่ราชบุรี	๔๔๗
ชุดคลองดำเนินสะดวก	๔๕๐
สถานที่ท่องเที่ยว	๔๕๙
ระยะทางระหว่างอำเภอ / ร้านอาหารน่าสนใจ	๔๖๓ / ๔๖๔

จังหวัดปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย ตามการแบ่งเขตทางภูมิศาสตร์ แต่อยู่ในพื้นที่ ภาคกลางตอนกลาง ตามการแบ่งเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ติดกับจังหวัดสระแก้ว เมื่อเลยจากจังหวัดสระแก้ว ก็เป็นเขตแดนประเทศกัมพูชา

แม่น้ำบางปะกง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัดและเขาสอยดาว ด้านเหนือ แล้วเกิดเป็นแควสำคัญ สองแคว คือ แควหนุมาน และ แควพระปรง แล้วสองแควนี้ไหลมารวมกัน เป็นต้นแม่น้ำบางปะกง ในท้องที่อำเภอภินทรบุรี ไหลผ่านอำเภอสรีมหาโพธิ์ อำเภอประจันตคาม อำเภอเมืองปราจีนบุรี อำเภอบ้านสร้าง

ช่วงที่แม่น้ำบางปะกงไหลผ่านตำบลบางแต่น อำเภอบ้านสร้าง เป็นบริเวณที่แม่น้ำนครนายก ไหลมาบรรจบกัน แล้วไหลไปสู่จังหวัดฉะเชิงเทรา จากช่วงนี้ไปแม่น้ำบางปะกงจะมีความกว้างขึ้นเรื่อยๆ จนออกสู่ท้องทะเลที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ณ จุดที่แม่น้ำบางปะกงออกสู่ท้องทะเลนี้ เป็นจุดรอยต่อพื้นที่จังหวัดชลบุรี

สภาพพื้นที่

ทิศเหนือ	ติดกับจังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันออก	ติดกับจังหวัดสระแก้ว
ทิศตะวันตก	ติดกับจังหวัดนครนายก

ตราประจำจังหวัด

เป็นรูปต้นศรีมหาโพธิ์พุทธคยา

ต้นไม้ประจำจังหวัด โปธิ์ศรีมหาโพธิ์

ดอกไม้ประจำจังหวัด ดอกปีป

จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ ๔,๗๖๒ ตารางกิโลเมตร

จังหวัดปราจีนบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เป็นระยะทางรถยนต์ ๑๓๕ กิโลเมตร

เชิงอรรถ – อำเภอศรีมหาโพธิ์ / ต้นศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยา สกัดตามต้นฉบับ
ของส่วนราชการ อำเภอไม่มีที่ถนัดมาด

คำขวัญประจำจังหวัด
ศรีมหาโพธิ์คู่บ้าน ไผ่ตงหวานคู่เมือง
ผลไม้ลือเลื่อง เขตเมืองทวารวดี

ประวัติความเป็นมา

การตั้งถิ่นฐาน

จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ และโบราณวัตถุที่ค้นพบ เป็นหลักฐานอย่างชัดเจนแล้วว่า พื้นที่ในจังหวัดปราจีนบุรี เคยเป็นเมืองในสมัยประวัติศาสตร์ ยุคทวารวดี มีอายุย้อนหลังไปที่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ถึง ๑๖ (พ.ศ.๑๑๐๑ ถึง ๑๕๙๙)

นักโบราณคดีขุดพบหลักฐานที่เมืองโบราณศรีมโหสถ อยู่ในพื้นที่อำเภอศรีมโหสถ และเมืองโบราณโคกขวาง อยู่ในพื้นที่อำเภอศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเมืองโบราณทั้งสองแห่งตั้งอยู่บนพื้นที่ชายขอบของ ลูกคลื่นลอนลาด ซึ่งเป็นรอยต่อกับที่ราบเมืองศรีมโหสถ

เมืองโบราณทั้งสอง เป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ เหมือนอย่างเมืองในสมัยวัฒนธรรมทวารวดีทั่วไป ส่วนเมืองโบราณโคกขวางอยู่ห่างจากเมืองศรีมโหสถไปทางตะวันออกประมาณ ๑๖ กิโลเมตร แต่เดิมเคยมีคูเมืองคันดิน แต่ถูกทำลายไปหมด

บริเวณกลางเมืองศรีมโหสถ อันเป็นที่อาศัยของชนชั้นปกครอง พบหลักฐานหลายอย่างบ่งชี้ว่า มีการผสมผสานกันในด้านความเชื่อ และนับถือศาสนา ระหว่าง พุทธศาสนาแบบเถรวาท^๑ ซึ่งแพร่หลายอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมทวารวดี กับ ศาสนาฮินดูทั้ง ไชยณพนิกาย^๒ และ ไศวณิกาย^๓

ส่วนชุมชน นอกเมืองศรีมโหสถ พบศาสนสถานในพุทธศาสนาหลายแห่ง เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า เป็นชุมชนหนาแน่น การนับถือศาสนาพุทธของชุมชนชาวบ้าน พบหลักฐานหลายอย่าง เช่น พระพุทธรูปแบบ

ยุคสมัยทวารวดี จารึก เบลกฏาหคาลา (อ่าน - เตะ ละ กะ ตา หะ คาลา) หรือ คาลากระตะน้ำมัน และ จารึกคาลาเยธัมมาฯ ที่บันทึกไว้บนแผ่นดินเผาหลังพระพิมพ์ดินเผา เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงการนับถือพุทธศาสนาแบบหินยาน

ส่วนรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ปางปรัชญาปารมิตา^๔ ที่พบนั้น เป็นเครื่องหมายแสดงถึงการนับถือ พุทธศาสนาแบบมหายาน^๕ ซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ (พ.ศ.๑๗๐๑ - ๑๗๙๙)

ที่มา : http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/33/Prajnaparamita_Java_Front.JPG/220px-Prajnaparamita_Java_Front.JPG

หลักฐานสำคัญคือการขุดพบ “รอยพระพุทธรูป” บนพื้นศิลาแลงธรรมชาติ กว้าง-ยาวประมาณ ๓ เมตรเศษ เป็นรอยพระพุทธรูปที่สลักเลียนแบบรอยเท้ามนุษย์ มีรูปธรรมจักรอยู่ทั้งสองข้างตาม

จารึกที่เรียกว่า “จารึกเนินสระบัว” หรือ “จารึกศาลากระต่อน้ำมัน” ซึ่งท่านพุทธศิริให้การจารึกขึ้นพร้อมพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ซึ่งคงหมายถึง รอยพระพุทธรูปแห่งนี้ จารึกเนินสระบัวระบุมหาศักราช ๖๘๓ ตรงกับ พ.ศ.๑๓๐๔ พบที่เนินสระบัว ใกล้รอยพระพุทธรูป เป็นตัวอักษรปัลลวะ เขียนเป็นภาษาเขมรโบราณและภาษาบาลี

เนื้อหาของจารึกเป็นการสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย หลักฐานชิ้นนี้แสดงถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของเมืองศรีมโหสถ กับ เขมรอินเดีย และลังกา

ในเขตพื้นที่จังหวัดปราจีนในปัจจุบัน ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุร่วมสมัยกับพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (Jayavarman VII) ด้วยเช่นกัน เช่น จารึกบนเครื่องสัมฤทธิ์หลายชิ้น เขียนด้วยอักษรและภาษาเขมรโบราณ ระบุศักราชอยู่ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ หรือระหว่างปี พ.ศ.๑๗๐๑ - ๑๗๔๐

พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (Jayavarman VII) กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของ “ขอม” ขึ้นเสวยราชสมบัติ ณ กรุงยโสธรปุระ (นครธม) ระหว่างปี พ.ศ. ๑๗๒๐ - ๑๗๓๙ ทรงมีพระมเหสี ๒ พระองค์เป็นพี่น้องกัน คือ

พระนางอินทรเทวี อัครมเหสี

พระนางชัยราชเทวี มเหสี

๑. พุทธศาสนาแบบเถรวาท (บาลี:theravda) โดยศัพท์แปลว่า “ตามแนวทางของพระเถระ” เป็นชื่อของนิกายที่เก่าแก่ที่สุดในศาสนาพุทธ ฝ่ายมหายานเรียกนิกายนี้ว่า หินยาน

๒. ไชยวนนิกาย (ไวสะนบ) นิกายหนึ่งในศาสนาฮินดู นับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์ว่าเป็นใหญ่กว่าเทพใดๆ ในกลุ่มตรีมูรติ

๓. ไศวนิกาย (ไสวะ) นิกายหนึ่งในศาสนาฮินดู นับถือพระศิวะว่าเป็นใหญ่กว่าเทพใดๆ ในกลุ่มตรีมูรติ

๔. ปางปรัชญาปารมิตา พระปรัชญาปารมิตา ทรงเป็นเทวนารีในพุทธศาสนาวัชรยานหรือตันตระยาน

๕. พุทธศาสนาแบบมหายาน เป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอวัชรยาน ที่นับถือกันอยู่

ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย จุด

เด่นอยู่ที่แนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลก ไปสู่

ความพ้นทุกข์

วีรกุมาร เป็นพระราชบุตรที่เกิดจากพระนางอินทรเทวี อัครมเหสี ได้เสวยราชสมบัติต่อจากบิดา ในพระนาม พระเจ้าอินทรวรมันที่ ๒

พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงนับถือพระพุทธศาสนา ในเวลาเดียวกัน พระองค์ยังทรงอุปถัมภ์ทำนุบำรุงศาสนาพราหมณ์ด้วย

บริเวณโบราณสถานสระมรกตที่อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี พบซากอาคารซึ่งสันนิษฐานว่าเป็น “อโรคยาศาล” หรือ “โรงพยาบาล” ที่พบเป็นจำนวนมากในบริเวณภาคอีสาน และในประเทศกัมพูชา อาคารเหล่านี้ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่รักษาอาการป่วยไข้ของประชากรของพระองค์

โบราณวัตถุที่ขุดพบบริเวณโบราณสถานสระมรกต เป็นประติมากรรม มีลักษณะเป็นศิลปะขอม แบบบายน^๖ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปนาคปรก พระโพธิสัตว์ และ รูปนางดาราศา เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปเคารพในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ขอมในสมัยนั้น

ที่ตำบลย่านรี อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ยังพบเงินสกุลจิ้น สมัยราชวงศ์ถัง นอกจากนี้ยังพบเหรียญเงินทวารวดี เป็นภาพพระอาทิตย์ และ ภาพศรีวิไลอีกด้วย

๖. ศิลปะขอม แบบบายน พ.ศ.๑๗๒๔-๑๗๕๗ เรียกชื่อตามปราสาทบายนซึ่งสร้างขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ที่ศูนย์กลางเมืองพระนครหลวง ปราสาทในศิลปะแบบบายนแบ่งออกเป็น ๔ สมัย คือ

- สมัยที่ ๑ ปราสาทตาพรหม พ.ศ.๑๗๒๙ ปราสาทบันทายกเคีย ปราสาทพระขรรค์
- สมัยที่ ๒ ปราสาทพระขรรค์ส่วนที่สร้างเพิ่มเติม กำแพงชั้นนอกของปราสาทตาพรหม วิหาร อโรคยา ศาลา และธรรมศาลา
- สมัยที่ ๓ ปราสาทบายน และส่วนใหญ่ของปราสาทบันทายฉมาร์
- สมัยที่ ๔ ภาพสลักนูนต่ำรุ่นหลัง และฐานพลับพลาหน้าพระราชวังหลวง

หลังจากรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เป็นต้นมา อาณาจักรเขมรโบราณเริ่มเสื่อมอำนาจลงและล่มสลายในที่สุด ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนไทยเกิดการรวมกลุ่ม แล้วแข็งอำนาจขึ้น ทำให้เกิดอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรล้านนา และอาณาจักรอยุธยาในเวลาต่อมา อาณาจักรต่างๆ เหล่านี้ เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ ทั้งสิ้น

เมืองปราจีนบุรีในสมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยา ปรากฏชื่อเมืองปราจีนเป็นครั้งแรก ซึ่งคำว่า “ปราจีนบุรี” นั้น เป็นคำสมาส เกิดจากคำว่า “ปราจีน” กับคำว่า “บุรี”

คำว่า “ปราจีน” หรือ “ปาจีน” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ให้ความหมายว่า “ทิศตะวันออก”

ต่างกันว่า “ปราจีน” เป็นคำภาษา สันสกฤต

แต่คำว่า “ปาจีน” เป็นคำภาษา บาลี

ส่วนคำว่า “บุรี” ในพจนานุกรมฉบับดังกล่าวแล้วให้ความหมายว่า “เมือง”

ในภาษาบาลีใช้คำว่า “ปุระ” ดังนั้น

คำว่า “ปราจีนบุรี” จึงหมายถึงเมืองตะวันออก คือ ทางตะวันออกของราชอาณาจักร นั่นเอง

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ก่อนการปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงขึ้นครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ.๑๙๙๑ - ๒๐๓๑ เมืองปราจีนบุรี มีฐานะเป็นเมืองเล็กๆ ที่อยู่ใกล้กรุงศรีอยุธยา จึงส่งขุนนางไปปกครองโดยให้ขึ้นตรงต่อเมืองหลวงคือ กรุงศรีอยุธยา

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ เมืองปราจีนบุรี อยู่ใกล้กับประเทศกัมพูชา เมื่อใดที่กรุงศรีอยุธยามีความอ่อนแอในด้านการปกครอง กัมพูชามักถือโอกาสมากวาดต้อนพลเมืองชาวไทยที่ตะเข็บชายพระราชอาณาเขต เช่นที่เมืองปราจีน เป็นต้น

อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยกกองทัพเรือไปตีกรุงกัมพูชาครั้งหนึ่ง ดังพงศาวดารบันทึกไว้ว่า

“.....สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสแก่มุขอำมาตย์ว่า แผ่นดินกรุงกัมพูชประเทศศุภราชฐานั้นผู้ใดครองสมบัติ จิตมักเป็นสันดานพาลทุจริตเหมือนพระยาละแวกบิดา นักพระสุโท นักพระสุทัน เมื่อกรุงหงสาวดียกมาครั้งแรก ครั้งสมเด็จพระอัยกาธิราชเจ้าผ่านพิภพใหม่นั้น พระยาละแวกก็ยกทัพเข้ามาพลอยข้าตีกวาดเอาอพยพชาวเมืองปราจีนไป จนสมเด็จพระบรมอัยกาต้องเสด็จยกกองทัพออกไปปราบ จึงถวายนักพระสุโท นักพระสุทันราชบุตรเข้ามา

แล้วนักพระสัญญาผู้น้อง ไปเอาทัพญวนมาตี ฆ่าบิดานักพระสุโท นักพระสุทันเสีย แล้วนักพระสัญญาได้ราชสมบัติกรุงกัมพูชาธิบดีเป็น “พระยาละแวก”..... ฝ่ายพระยาละแวกก็ปราศจากวิจารณ์ปัญญา มีแต่พาลทุจริตในสันดาน ละสัจย์สุจริตธรรมเสีย กลับยกกองทัพมาตี ประจันตชนบทอีกเล่า ความแค้นของเราตั้งว่าเลี่ยนยอกอยู่ในอูระไม่หายเลย และครั้งนี้แผ่นดินเป็นของเรา เราจะยกไปแก้แค้นเอาโลหิตพระยาละแวกล้างบาปเสียให้จงได้

ตรัสแล้วสั่งให้เกณฑ์ทัพพลกรรจ์ลำเครื่องลิบหมื่น ช้างเครื่องแปดร้อย ม้าพันห้าร้อย น้ำลงแห้งเท่าช้าง เท่าม้า แล้วจะยกไป.....”

เมืองปราจีนในสมัยกรุงธนบุรี

พระยากำแพงเพชร (พระเจ้าตากสิน) ประเมินสถานการณ์แล้วว่ากรุงศรีอยุธยาแตกแน่ รวมทหารใต้บังคับบัญชาและเพื่อนพ้องได้ ๑ พันคนเศษ ก็ตีฝ่าพม่าออกไปตั้งหลักเพื่อกลับมากู้ชาติที่จังหวัดจันทบุรีต่อไป เส้นทางเดินทัพเพื่อไปยังจังหวัดจันทบุรีนั้น ผ่านเมืองปราจีนด้วยพงศาวดารบันทึกไว้ว่า

“.....เมื่อวันพุธ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือนยี่ ยกกองทัพมาประทับที่ตำบลหนองไม้ซุง ตามทางเมืองนครนายก ประทับรอนแรม ๒ วัน ถึงบ้านนาเร้ง ออกจากบ้านนาเร้งวันหนึ่งจึงถึงเมืองปราจีน ข้ามด่านกบแวงหยุดพักพลหุงอาหาร ณ ฟากตะวันออก แล้วยกทัพข้ามทุ่งไป.....”

เมืองปราจีนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ชุดคลองบางขนาก

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมืองปราจีนบุรียังคงเป็นเมืองเส้นทางเดินทัพจากกรุงเทพฯ ไปทำสงครามกับกัมพูชา และการเดินทัพไปทำสงครามกับนครเวียงจันทน์สมัยปราบเจ้าอนุวงศ์ หลังจากปราบเจ้าอนุวงศ์แล้ว ถึงปี พ.ศ.๒๓๗๖ กรุงเทพฯ มีปัญหาต้องทำสงครามกับญวน ทรงพระกรุณาฯ ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพไปรบกับญวน

ดังนั้น รัชกาลที่ ๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์-รัตนราชโกษาธิบดี (ทัต บุนนาค) เป็นแม่กองจ้างจีนชุดคลองบางขนากชุดตั้งแต่หัวหมาก ไปถึงบางขนาก โดยต้นคลองเรียกว่าคลองแสนแสบตอนปลายคลองเรียกว่า คลองบางขนาก แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.๒๓๘๓ ด้วยวัตถุประสงค์หลักคือช่วยย่นระยะเวลา ย่นระยะทางขนส่งอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อทำสงครามครั้งนี้

นอกจากนี้ ยังส่งผลให้การติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองปราจีนบุรีมีความสะดวกมากขึ้น ทำให้มีผู้คนมาอาศัยอยู่มากขึ้น สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ ๓ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองขึ้นอีกหลายเมือง เช่น เมืองกบินทร์บุรี เมืองอรัญประเทศ และเมืองวัฒนานคร เป็นต้น ในพระราชพงศาวดาร ร.๓ เรียบเรียงโดย เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) บันทึกเรื่องการขุดคลองบางขนากไว้ว่า

“.....ครั้นมาถึงเดือน ๒ ขึ้น ๔ ค่ำ จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดีเป็นแม่กองจ้างจีนขุดคลองตั้งแต่หัวหมากไปถึงบางขนาก เป็นทาง ๑,๓๓๗ เส้น ๑๙ วา ๒ ศอก / ลึก ๔ ศอก / กว้าง ๖ ศอก ราคาเส้นละ ๗๐ บาท รวมเป็นเงินทั้งค่าต่อไม้ ค่าแก้คลองพระโขนงและค่าขุดรวมเป็นเงิน ๑,๒๐๖ ชั่ง ๑๓ ตำลึง ๒ บาท ๑ สลึง ๑ เพื่อขุดอยู่ถึงปีชวดโทศก ศักราช ๑๒๐๒ จึงสำเร็จ...”

การขุดคลองบางขนาก เป็นเส้นทางลำเลียงยุทธโปกรณ์เข้าไปบริเวณวนได้เร็วขึ้น โดยออกจากคลองมหานาค ผ่านคลองที่ขุดใหม่ถึงบางขนาก แล้วไปออกลำน้ำบางปะกง ผ่านเมืองปราจีนบุรีไปขึ้นบกที่บริเวณต้นแม่น้ำบางปะกง

ระหว่างสงครามสยามกับญวน ได้ใช้สองฝั่งคลองตลอดแนว เป็นแหล่งปลูกข้าวแล้วส่งไปเลี้ยงกองทัพ ได้อย่างสะดวกมากอีกด้วย

เชิงอรรถ - พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี (ทัต บุนนาค)

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค)

เป็นราชทินนามที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ขุนนางสยามทุกระดับ

ราชทินนามเป็นคำเฉพาะ การสะกด การันต์ ไม่ต้องอิงตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน

การขุดพบพระนิรันตราย

เมื่อปี พ.ศ.๒๓๙๙ กำนันอิน บ้านอยู่แขวงเมืองปราจีน ขุดพบพระพุทธรูปทองคำที่ขุดขึ้นที่วัดศรีมหาโพธิ์ เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองคำเนื้อหก น้ำหนัก ๘ ตำลึง จึงนำมามอบให้พระเกรียงไกรกระบวนยุทธ์ ปลัดเมืองฉะเชิงเทรา นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วนำไปประดิษฐานอยู่ใน หอเสถียรธรรมปริตร ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๐๓ ได้มีโจรมาขโมยพระกริ่งทองคำองค์น้อยซึ่งประดิษฐานอยู่ใกล้ๆ กันแต่ไม่ขโมยพระพุทธรูปทองคำองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงถวายนามพระพุทธรูปทองคำองค์นี้ว่า “พระนิรันตราย” เพราะแคล้วคลาดอันตรายถึงสองครั้ง

พระราชดำริในการสร้างป้อมและปราการ (กำแพงเมือง)

เมืองปราจีน

ในช่วงปลายรัชกาลที่ ๔ ทรงมีพระราชวิตกว่าเมืองปราจีนเป็นเมืองหน้าด่าน ปลายพระราชอาณาเขตยังไม่มีป้อมปราการ จำเป็นอย่างยิ่งต้องสร้างกำแพงเมืองและป้อมทั้งสี่มุมเมือง เฉกเช่นเมืองพระตะบอง และ เมืองเสียมราฐ

การสร้างป้อมปราการเมืองปราจีนในปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น รองอำมาตย์โท หลวงบำรุงรัฐนิกร (บุศย์ อเนกบุญย์) บันทึกความทรงจำไว้ว่า

“.....พ.ศ.๒๔๑๐ ตรงกับปีเถาะ นพศก จุลศักราช ๑๒๒๙ (ร.ศ.๘๖) ข้าพเจ้าอายุได้ ๑๑ ปี เห็น กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ” เสด็จมาที่เมืองปราจีนบุรี ด้วยเรือกลไฟ จอดประทับที่พลับพลาริมลำน้ำปราจีนบุรี (แม่น้ำบางปะกง) พลับพลานี้อยู่ตรงข้ามบ้านข้าพเจ้า การเสด็จครั้งนี้โดยทางราชการ คือหาสถานที่ก่อสร้างป้อม และกำแพงเมือง มีกรมการพ่อค้า คฤหบดี และประชาชนทั่วไปคอยเฝ้ารับเสด็จเป็นจำนวนมาก เวลาตอนบ่าย ทรงเกวียนระแทะให้ขับไปตรวจสถานที่ เพื่อทรงวางแผนผังที่จะก่อสร้างป้อม และกำแพงเมือง เสร็จแล้วจึงกลับมาประทับแรมที่พลับพลา ๑ คืน รุ่งขึ้นจึงเสด็จกลับกรุงเทพฯ

สถานที่ที่ทรงตรวจและวางแผนในครั้งนั้น คือสถานที่เป็นกำแพงเมืองปราจีนบุรีในทุกวันนี้.....”

ในปีต่อมา คือ ปี พ.ศ.๒๔๑๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เสด็จสวรรคต การสร้างป้อมและกำแพงเมืองได้สร้างในรัชกาลต่อมา

๗. รัชกาลที่ ๔ ทรงขึ้นครองราชย์ ๒ เมษายน พ.ศ.๒๓๙๔ สวรรคต ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๑๑ ณ ปี พ.ศ.๒๔๑๐ จึงเป็นช่วงปลายรัชกาลของ ร.๔ และทรงทราบกันดีแล้วว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น สยามมีพระมหากษัตริย์พร้อมกันทีเดียว ๒ พระองค์

พระมหากษัตริย์หมายเลข ๑ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เจ้าฟ้ามงกุฎ)

พระมหากษัตริย์หมายเลข ๒ คือ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (เจ้าฟ้าจุฑามณี)

ทั้งสองพระองค์ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒

กษัตริย์หมายเลข ๑ และ ๒ ทรงร่วม พระโศกราช เดียวกัน คือเป็นที่นั่งร่วมมารดาเดียวกัน (เจ้าฟ้าหญิงบุญรอด – ต่อมาคือ สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี)

กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ มีพระนามเดิมแรกประสูติคือ พระองค์เจ้าชายยอติยงศ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ หมายเลข ๒ ใน เจ้าคุณจอมมารดาอม

เพิ่มเติม (สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระนามว่า ยอร์ช วอชิงตัน ตามชื่อของจอร์จ วอชิงตัน อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาคนแรก คนทั่วไปออกพระนามว่า ยอด ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระนามให้ใหม่ว่า พระองค์เจ้ายอติยงศบวรราโชรสรัตนราชกุมาร และได้รับการสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมที่ กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ)

******หากจะพูดแบบสามัญชนคือ กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ เป็นหลานชายของพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ หมายเลข ๑ ที่เสด็จไปเมืองปราจีนในครั้งนั้น ไปดูสถานที่ที่จะสร้างกำแพงเมืองให้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ และเมื่อขึ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ ได้ดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชวังหน้า ในพระนาม “กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ” ******

การสร้างป้อมและกำแพงเมือง

ปี พ.ศ.๒๔๑๒ ในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีการระดมผู้คนจากเมืองต่างๆ มาช่วยทำอิฐ เพื่อใช้ในการก่อสร้างดังนี้

“ระหว่างปีนี้ ได้มีตราพระราชสีโปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์คนเมืองสุรินทร์ ชุขันธ์ สังฆะ ศรีสะเกษ เดชอุดม ไปทำอิฐก่อสร้างกำแพงเมืองปราจีนบุรี....”

การก่อสร้างกำแพงเมืองและป้อมเมืองปราจีนเริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๓ แล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๔๑๕ โดยเจ้าพระยาภูธราภัยฯ สมุหนายก ว่ากรมหาดไทย เป็นผู้ทำการฝังหลักเมือง พร้อมทั้งทำการเฉลิมฉลอง คือมีการสวดมนต์เย็นฉันเช้า แล้วเบิกแว่นเวียนเทียนรอบ กำแพงเมือง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองปราจีน ๒ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๑๕

การเสด็จประพาสในครั้งนั้น เสด็จผ่านเมืองนครนายก ไปประทับแรมที่เมืองปราจีน ๑ คืน รุ่งขึ้นเสด็จประพาส “ดงตาแทน” วันที่สอง เสด็จฯ ทอดพระเนตรการจับจระเข้ที่คลองบางพลวง ในวันที่สาม เสด็จพระราชดำเนินตรวจป้อมและกำแพงเมืองปราจีน

ครั้งที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๑

เสด็จทางชลมารควิธี จากกรุงเทพฯ ไปยังเมืองปราจีน โดยเรือพระที่นั่ง ออกจากวัดบางเสาธง ล่องมาจอดตรงปากคลองรังสิต แล้วไปเข้าคลองเชียงรากน้อย แต่เข้าไปไม่ได้จึงเลี้ยวเข้าคลองบ้านกระแซง ออกแม่น้ำ

เส้นทางพระราชดำเนิน เทียวมา ผ่านจุดต่างๆ เช่น คลองเก้า คลองลียบ บ้านหมอใหญ่ แม่น้ำนครนายก บ้านหล้า เมืองนครนายก วัดบ้านอ้อ บ้านองครักษ์ ปากแม่น้ำโยทะกา คลองหกวา แม่น้ำปราจีน บ้านบางแตน วัดไผ่ เมืองปราจีน วัดแก้วพิจิตร บ้านเจ้าพระยาอภัยภูเบศร อำเภอคศรีมหาโพธิ์ วัดอินทรแบก ย่านนางวัง บ้านท่าตุ้ม เสด็จถึงเมืองปราจีนเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๕๑ ประทับอยู่ที่เมืองปราจีน ๓ วัน

เส้นทางพระราชดำเนิน เทียวกลับ เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ผ่านจุดต่างๆโดยล่องเรือมาจากเมืองปราจีน ผ่านวัดอินทนิล หรือ

วัดอินทาราม บ้านบางแตน ปากคลองบางขนาก เมืองฉะเชิงเทรา แวะ
เข้าแม่น้ำเจ้าโล้ เสด็จทอดพระเนตรคลองท่าถั่ว (คลองประเวศบุรีรมย์)
บ้านเทศา วัดเทพราช วัดคงคา บ้านบางปะกง คลองบางเหี้ย สะพาน
ศาลเจ้า พระสมุทรเจดีย์ปากน้ำ และวัดราชาธิวาส กรุงเทพฯ เป็นจุดสิ้นสุด
การเดินทางเที่ยวกลับ เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๕๑ (ใช้เวลา
เดินทาง ๕ วัน โดยประมาณ)

การเสด็จพระราชดำเนิน ครั้งที่ ๒ นี้ ไม่ทราบวันที่เสด็จ
พระราชดำเนินจากพระราชวังบางปะอิน

การทำเหมืองทองที่เมืองปราจีน

เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระปรีชากลการ (สำออง อมาตยกุล) ซึ่งจบ
การศึกษาทางวิศวกรรมศาสตร์จากสกอตแลนด์ ประเทศอังกฤษ ไปทำ
บ่อทองที่เมืองกบินทร์บุรี และสร้างโรงเครื่องจักรที่เมืองปราจีน

โรงเครื่องจักรทำเหมืองทองที่เมืองปราจีน เปิดอย่างเป็นทางการ
เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๘ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย เสด็จเป็น
องค์ประธาน เมื่อวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๙ ค่ำ โดยลงเรือใบตอกจาก
ท่าอ่างศิลาไปประทับเรือ ประพาสดูตรสยาม พระปรีชากลการไปรับเสด็จที่
เมืองฉะเชิงเทรา แล้วจึงออกเดินทางต่อไปเมืองปราจีน ระหว่างทางจอด
เรือพักแรมที่ “ทองเตย” หนึ่งคืน รุ่งขึ้นจึงเดินทางต่อไปเมืองปราจีน เมื่อ
ไปถึงจึงทำพิธีเปิดโรงงานทำเหมืองทอง

พระปรีชากลการ (สำออง อมาตยกุล) ทำเหมืองทองอยู่ได้ไม่นาน
ก็เกิดคดีความฟ้องร้องกันขึ้น ในที่สุดเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ.๒๔๒๑
พระปรีชากลการ เจ้าเมืองปราจีนและผู้ดูแลบ่อทองของรัฐบาล ที่เมือง
กบินทร์บุรีก็ถูกจับกุม และถูกประหารชีวิตที่เมืองปราจีนเมื่อปี พ.ศ.
๒๔๒๒

หลังจากนี้ไม่นาน มีบริษัทจากต่างประเทศมาลงทุน โดยขุดอุโมงค์เพื่อหาสายแร่แต่ก็หยุดกิจการ โดยไม่ทราบสาเหตุ

เมืองปราจีนบุรีสมัยการปกครองแบบเทศาภิบาลมณฑล

ก่อนตั้งกระทรวงมหาดไทยเมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๕ นั้น ได้มีการจัดตั้งมณฑลขึ้นแล้ว ๖ มณฑลคือ

๑. มณฑลลาวเฉียง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น มณฑลพายัพ
๒. มณฑลลาวพวน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น มณฑลออุตร
๓. มณฑลลาวกาว ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น มณฑลอีสาน แล้วเปลี่ยนเป็น มณฑลอุบล

๔. มณฑลลาวกลาง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น มณฑลนครราชสีมา

๕. มณฑลเขมร ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น มณฑลบูรพา

๖. มณฑลภูเก็ต

ถึงปี พ.ศ.๒๔๓๗ รัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มมณฑลขึ้นอีก ๒ มณฑล คือ

๗. มณฑลพิษณุโลก

๘. มณฑลปราจีน มีที่ทำการมณฑลอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี

ถึงปี พ.ศ.๒๔๔๕ ได้ย้ายที่ทำการมณฑลไปที่เมืองฉะเชิงเทรา แต่ยังคงให้เรียกมณฑลปราจีนตามเดิม

ช่วงเวลาที่เมืองปราจีนเป็นที่ทำการมณฑลนั้น นับเป็นเวลา
ที่เมืองปราจีนมีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าสมัยใด หากวัดกันที่สิ่ง
ก่อสร้างอาคารบ้านเรือนแล้ว ในภาคตะวันออก เมืองปราจีนถือว่าเป็น
เมืองที่ใหญ่ที่สุด แต่เมื่อมีการย้ายที่ทำการมณฑลไปที่เมือง
ฉะเชิงเทรา เมืองปราจีนก็ไม่มีการพัฒนาอีกต่อไป

การตัดถนนสายแรกไปปราจีนบุรี

ก่อนหน้าที่จะย้ายที่ทำการมณฑลปราจีนไปอยู่ที่เมืองฉะเชิงเทรา เพียง ๑ ปี คือเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๔ ที่เมืองปราจีนได้มีการตัดถนนสายแรกจากชายดงพระราม ผ่านทุ่งนามาจรดริมฝั่งแม่น้ำปราจีนบุรี ถนนสายที่กล่าวนี้คือ ถนนจากสถานีรถไฟปราจีนบุรีถึงตลาดปราจีนบุรีในปัจจุบันนี้

ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๔๕ เมืองปราจีนแบ่งการปกครองออกเป็น ๕ อำเภอ ดังนี้

๑. อำเภอเมือง
๒. อำเภอบ้านสร้าง
๓. อำเภอศรีมหาโพธิ
๔. อำเภอทกพล
๕. อำเภอประจันตคาม

กิ่งอำเภอท่าประชุมชน / กิ่งอำเภอวัฒนา และ กิ่งอำเภอสระแก้ว ในสมัยนั้นเรียก สาขา

การสร้างทางรถไฟสายตะวันออก

ในช่วงปลายรัชกาล รัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างทางรถไฟสายตะวันออก ถึงเมืองแปดริ้ว (ฉะเชิงเทรา) เป็นระยะทาง ๖๑ กิโลเมตร แล้วเสร็จเปิดเดินรถได้เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ.๒๔๕๐

ถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ (เสด็จขึ้นครองราชย์ วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ สวรรคตวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๖๘)

ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างต่อจากจังหวัดฉะเชิงเทรา ไปเชื่อมต่อกับรถไฟประเทศกัมพูชาที่ตำบลคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ในสมัยที่ยังเป็นกิ่งอำเภอสระแก้ว แล้วเสร็จสามารถเปิดเดินรถได้ถึงอรัญประเทศ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๖๙ ด้วยระยะทาง ๑๙๔ กิโลเมตร เป็นเงินค่าใช้จ่ายในเวลานั้น ๑๗,๒๖๙,๗๖๘.- บาท

รวมระยะทางจากสถานีรถไฟหัวลำโพง ถึง สถานีอัญประเทศ
๒๕๕ กิโลเมตร

จังหวัดปราจีนบุรีกับสงครามอินโดจีน สยามรบกับฝรั่งเศส

คนไทยที่มีสายเลือดไทยบริสุทธิ์ทุกคน ต้องเรียนรู้และศึกษา
ประวัติศาสตร์ของชาติไทย เพื่อที่จะได้ทราบความเป็นมาของ
บรรพบุรุษและความเป็นตัวตนของตัวเองด้วย

ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยต่างทราบกันดีแล้วว่า ดิน
แดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เป็นประเทศลาวและเขมร เป็นดินแดนของ
ประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๓๒๒ ปลายสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี
แต่ต้องมาเสียพื้นที่ทั้งหมดให้แก่ฝรั่งเศสในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๕ ทรงเสียพระหฤทัยมากถึงกับทรงพระประชวร

สยามเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

ปี พ.ศ.๒๔๑๐ ปลายรัชสมัย ร.๔ สยามต้องเสียดินแดนเขมร
ส่วนนอกที่ติดกับญวนใต้ให้แก่ฝรั่งเศส ที่กำลังล่าอาณานิคมในย่าน
เอเชีย และก่อนหน้านี้ได้เวียดนามไปเป็นอาณานิคมเรียบร้อยแล้ว

ปี พ.ศ.๒๔๓๑ กลางรัชสมัย ร.๕ สยามต้องเสียดินแดนที่เป็น
อาณาจักรสิบสองจุไทในลาวเหนือให้แก่ฝรั่งเศส แคว้นสิบสองจุไทนี้
อยู่เหนือสุดของประเทศลาวมีพื้นที่ติดกับแคว้นตังเกี๋ยของญวน

เมื่อฝรั่งเศสคืนเอกราชให้แก่ญวน ญวนถือเอาเป็นส่วนหนึ่ง
ของประเทศ แล้วเปลี่ยนชื่อเมืองแกลง ซึ่งเป็นเมืองหลวงเป็น เมือง
เดียนเบียนฟู

ปี พ.ศ.๒๔๓๖ หรือ ร.ศ.๑๑๒ สยามต้องเสียดินแดนที่เป็นประเทศ
ลาวทั้งประเทศให้แก่ฝรั่งเศส

ปี พ.ศ.๒๔๔๓ สยามต้องเสียนครจำปาศักดิ์ให้แก่ฝรั่งเศส

ปี พ.ศ.๒๔๕๐ สยามต้องเสียดินแดนเขมรส่วนใน (พระตะบอง-เสียมราฐ-ศรีโสภณ) ให้แก่ฝรั่งเศส

ที่ทวีปยุโรป

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบเมื่อกองทัพเยอรมนียุกเข้ารุกรานประเทศโปแลนด์ เมื่อเช้าตรู่ของวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒

ทำให้ฝรั่งเศสและอังกฤษ ต้องประกาศสงครามกับเยอรมนีในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๒

กองทัพเยอรมนียุคืบดินแดนยุโรปตะวันตกเข้ามาเรื่อยๆ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ต้องยอมจำนนต่อกองกำลังมหาศาลของฝ่ายอักษะ กองกำลังเยอรมนียุคืบเข้ายึดกรุงปารีสได้สำเร็จในต้นเดือนพฤศจิกายน

จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๓ ประเทศฝรั่งเศส ต้องประกาศยอมจำนนต่อกองกำลังประเทศเยอรมนี

ที่ประเทศสยาม

นักศึกษาเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืน

ในช่วงปลายเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๒ รัฐบาลสยามโดยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เริ่มเจรจาเรื่องเขตแดนสยามกับประเทศฝรั่งเศส (ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ จะไม่กล่าวถึงรายละเอียด แต่จะพูดถึงการเรียกร้องดินแดนคืน) เมื่อเจรจมาถึงระดับหนึ่ง

เมื่อรัฐบาลสยามทราบผลการสงครามในยุโรป ที่ฝรั่งเศสต้องยอมจำนนต่อเยอรมนี หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร ที่ปรึกษาการต่างประเทศของรัฐบาลสยามในขณะนั้น และหลวงประดิษฐมนูธรรมเองก็แสดงความเห็นว่า ไทยจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของไทยในอินโดจีน

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากรตรัสว่า ในกรณีที่อินโดจีนสลายตัวไทย
ต้องได้ดินแดนที่เสียไปคืนมาทั้งหมด

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๒ ฝรั่งเศสตอบกลับมาว่า
“สถานการณ์ในอินโดจีนเป็นปกติไม่มีการสลายตัว” และขอเรียกร้องขอ
ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดคืนนั้น เป็นอันยอมรับไม่ได้

และรัฐบาลฝรั่งเศส ตกลงใจอย่างหนักแน่นที่จะต่อสู้ป้องกันการ
เรียกร้องและการโจมตีทั้งหลาย ไม่ว่าจะมาจากทางไหน....

เช้าตรู่วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๒ สถานีวิทยุกรมโฆษณาได้ออก
อากาศให้ประชาชนทราบว่า ฝรั่งเศสไม่ยอมเจรจากับไทยเรื่องเขตแดน
เขาถือว่าเรื่องเขตแดนนั้นเป็นที่ยุติแล้ว

เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๘๒ รัฐบาลฝรั่งเศสยืนยันเป็นลาย
ลักษณ์อักษรว่า “รัฐบาลฝรั่งเศสถือว่าเขตแดนปัจจุบันนี้ เป็นการตกลง
กันถึงที่สุดแล้ว”

ดังนั้นในวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๘๓ นักศึกษา มธก. และ นักเรียน
ต.มธก. ทั้งหญิงและชาย เดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส
โดยเริ่มจากมหาวิทยาลัย ตรงไปที่กระทรวงกลาโหม

ส่วนทางด้านจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็จัดการเดินขบวนตาม
วัน - เวลาเดียวกันตามที่นัดหมายกันไว้

(นักเรียน ต.มธก. = นักเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และการเมือง ในสมัยดังกล่าว เมื่อจบมัธยมปีที่หกแล้ว ต้องการเรียน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ต้องไปสมัครเรียนเตรียมเสีย
ก่อน ๒ ปีเทียบเท่า ม.๓ และ ม.๔ นั่นเอง ในสมัยนั้นเรียกว่า เตรียม
ธรรมศาสตร์)

สงครามเวหาเกิดขึ้นแล้ว

แม้ว่ารัฐบาลฝรั่งเศสต้องยอมจำนนต่อกองทัพเยอรมนีไปเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๓ แล้วก็ตาม แต่ฝรั่งเศสในย่านอินโดจีนยังมีเชื้อเพลิงอยู่ โดยยังบินข้ามเขตแดนเข้ามายั่วยุทธยามอย่างต่อเนื่อง เช่น

เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๓ ฝรั่งเศสส่งฝูงบินเข้ามาที่เหนือพม่าจนพม่าถึง ๘ เครื่อง สยามได้ส่งฝูงบินขับไล่ออกสกัดลี้ครู่หนึ่ง ฝูงบินฝรั่งเศสก็บินถอยกลับไป

เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๓ ฝรั่งเศสปฏิบัติการทางเวหารุนแรงขึ้น ด้วยการบินเข้ามายิงกราดตัวเมืองนครพนม ราษฎรได้รับบาดเจ็บ ๕ คน บ้านเรือนเสียหายหลายหลัง พันเอกขุนเทียน-ราญรอน (ทองคำ วชิโรทยาน) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมเล่าว่า วันนั้นราษฎรช่วยกันเก็บหวักระสุนปืนได้เป็นถังๆ

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๓ เวลา ๐๘.๐๐ น. มีสงครามเวหาเกิดขึ้นจริงๆ ๓ ต่อ ๑ คือ ฝูงบินฝรั่งเศสบินมาจากฮานอย เข้ามาเหนือน่านพม่าจนพม่า ๖ เครื่อง สยามส่งฝูงบินขึ้นไปสกัด ๓ เครื่อง ได้ยิงต่อสู้กันเป็นเวลาประมาณ ๑๗ นาที เครื่องบินฝรั่งเศสถูกยิงตก ๒ เครื่อง นับแต่นั้นเป็นต้นมา สงครามเวหาเกิดขึ้นทุกวัน ฝ่ายสยามบินเข้าไปโจมตีฐานบินในประเทศลาวบ้าง

วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๓

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๓ ฝรั่งเศสส่งเครื่องบินเข้ามาตรวจการณ์ที่อำเภอท่าบ่อ วันเดียวกันนี้สยามส่งเครื่องบินไปโจมตีค่ายทหารที่เมืองท่าแขก ประเทศลาว

จังหวัดนครพนม โดนโจมตีบ่อยที่สุด แทบทุกวัน

วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๓ เป็นวันที่สยามสูญเสียมากที่สุด คือ นาวาอากาศตรีศานิต นวลมณี เป็นนักบิน นาวาอากาศตรีเฉลิม ดำสัณญ์ เป็นพลปืนหลัง นำเครื่อง “คอรัแซร์” (Cosair) ขึ้นจากฐานบินอุดรธานีในการกิจจู่โจมทำลายที่ตั้งทางทหารในนครเวียงจันทน์

ถูกต่อต้านจากภาคพื้นดินแน่นหนามาก กระสุนปืนกลถูกถังน้ำมันเชื้อเพลิงไฟลุกไหม้ ตัวนาวาอากาศตรีศานิตเองก็ถูกกระสุนที่หัวเข้า และถูกไฟลวก แต่ก็พยายามประคองเครื่องข้ามแม่น้ำโขงกลับมากระโดดร่มลง ในฝั่งไทยได้สำเร็จ ส่วนนาวาอากาศตรีเฉลิม ตกลงกับเครื่องเสียชีวิต ส่วนนาวาอากาศตรีศานิต บาดเจ็บจากถูกยิง และถูกไฟลวก อาการสาหัสมาก และเสียชีวิตด้วยแผลติดเชื้อเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๘๓ หลังจากทนมาได้สิบกว่าวัน

ทราบในภายหลังว่า วันนั้นเครื่องบินโฉบลงทิ้งระเบิดต่ำมาก จึงถูกปืนกลที่ติดตั้งบนหอดังน้ำประปา ในนครเวียงจันทน์เข้าเต็มที่ กองทัพอากาศสูญเสียวีรบุรุษไป ๒ ท่าน

ส่วนที่จังหวัดปราจีนบุรี มีผลกระทบจากสงครามอินโดจีนโดยตรง นั้นเพียงครั้งเดียว คือ

เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๔ เวลา ๒๒.๐๐ น. ฝรั่งเศสส่งฝูงบินมาโจมตีสถานีรถไฟอยุธยาประเทศ (สมัยนั้นยังไม่ได้แยกไปสังกัดจังหวัดสระแก้ว) มีแนวที่ ๕ ฉายไฟฉายบอกตำแหน่งให้นักบิน ทำให้พลฯ ช่าง เจริญผล ประจำสถานีตำรวจภูธรอยุธยาประเทศเสียชีวิต ขณะปฏิบัติหน้าที่ยามรักษาการณ์บริเวณสถานีรถไฟอยุธยาประเทศ ในเวลาต่อมาได้จับกุมผู้ให้สัญญาณฉายไฟได้

จนกระทั่งถึงวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๔ ไทยยอมรับข้อเสนอของญี่ปุ่น เพื่อยุติการสู้รบกับฝรั่งเศสในอินโดจีน การรบทางอากาศจึงยุติลง

อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

เป็นอนุสรณ์สถานครั้งสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส ตั้งอยู่ที่หลัก
กม. ๐.๐๐ ถนนพหลโยธิน ออกแบบโดย หม่อมหลวงปุ่ม มาลากุล
เป็นรูปดาบปลายปืนห้าวเล่มมัดรวมกัน ปลายดาบชี้ขึ้นท้องฟ้า หันคม
ดาบออก

ที่มา : <http://board.postjung.com/data/621/621815-topic-ix-3.jpg>

สินค้าใช้จ่ายในการก่อสร้างเป็นเงิน ๕๕๐,๐๐๐ บาท

พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นผู้วางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๔

จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นผู้กระทำพิธีเปิด เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๕

ภายในบรรจุอัฐิและจารึกชื่อที่ฐานมีทั้งสิ้น ๑๖๐ คน เป็นทหารบก ๙๔ คน ทหารเรือ ๔๑ คน ทหารอากาศ ๑๓ คน และตำรวจสนาม ๑๒ คน

ดินแดนพุทธจักร

วัดแสงสว่าง

วัดแสงสว่างหรืออีกนามหนึ่งคือ วัดพระธาตุพุทธมงคล ตั้งอยู่ ณ ตำบลโคกไทย อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๒๐ กิโลเมตร

โบราณสถานสำคัญภายในวัดคือ เจดีย์ สร้างด้วยอิฐเป็นเจดีย์ ๑๖ เหลี่ยม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๒ มูลเหตุในการสร้างคือ พระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงทราบว่าได้ตั้งศรีมหาโพธิ์ มีช้างเผือกผู้ ๑ เชือก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุนอินทร์ เป็นผู้จับช้างเชือกนี้ ขุนอินทร์จับช้างเชือกนี้ได้ที่บ้านโคกไทย (เดิมชื่อโคกมอญ) จึงจัดการสร้างพระเจดีย์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตนกับเทพารักษ์ซึ่งได้บนบานไว้

ไม่ทราบปีที่สร้าง ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๖๗ ชาวบ้านเห็นว่าองค์เจดีย์ชำรุด จึงพร้อมใจกันบูรณะซ่อมแซมใหม่ งามด้วยปูนขาวขัดมัน

วัดท้าวอุทอง

วัดท้าวอุทอง ตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ ตำบล โคกไม้ลาย อำเภอเมืองปราจีนบุรี อยู่ตรงข้ามกับสถานีจ่ายไฟฟ้า ส่วนภูมิภาคปราจีนบุรี สามแยกหนองชะอม เป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัด

ประวัติการสร้างวัดท้าวอุทองไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่มี

ประวัติที่เล่าสืบต่อกันมานานแล้วว่าสร้างมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. ๒๐๐๐ โดยชาวเมืองอุททอง (ปัจจุบัน-สุพรรณบุรี) ที่หนีโรคห่า (อหิวาตกโรค) และทุกข์ภัย-ข้าวยากหมากแพงที่กำลังเกิดขึ้นทั่วพื้นที่

ส่วนหนึ่ง อพยพมาสร้างเมืองใหม่ที่ตำบลหนองโสน ซึ่งเคยเป็นเมืองอโยธยา ร่วมสมัยกับกรุงละโว้ (ลพบุรี) แต่ร้างไปแล้ว แล้วสถาปนาเป็นกรุงศรีอยุธยา

ส่วนหนึ่ง อพยพมุ่งตะวันออกให้ไกลเมืองอุททองเดิมที่สุด แล้วมาหยุดอยู่ที่เมืองปราจีนนี้ ในการสร้างวัดท้าวอุททองนี้ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (ท้าวอุททอง) ทรงสละพระราชทรัพย์เป็นจำนวนมาก ร่วมกับราษฎรของพระองค์เพื่อสร้างวัดนี้ เมื่อสร้างเสร็จ ราษฎรจึงตั้งชื่อวัดนี้ตามพระนาม เพื่อเป็นการเทิดทูนและเฉลิมพระเกียรติยศ ในฐานะองค์อุปถัมภ์จึงถวายนามวัดนี้ว่า “วัดท้าวอุททอง”

โบราณสถานสำคัญของวัดนี้ คือ มณฑปวัดท้าวอุททอง ลักษณะของมณฑปที่วัดนี้ แปลกไปจากที่อื่นคือ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม สร้างด้วยอิฐฉาบปูน คล้ายศิลปะตะวันตก ขนาดตัวอาคารโดยรอบวัดได้ ๑๓๐ เมตร สูง ๑๐ เมตร มณฑปนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ตรงกับปีสวรรคตรัชกาลที่ ๕ ภายในตัวอาคารหรือมณฑป ประดิษฐานพระพุทธรูป ๔ องค์ มีพุทธลักษณะที่งดงามมาก ที่แปลกกว่าที่อื่นคือ ทั้งสี่องค์ประทับนั่งหันหลังเข้าหากัน